

Треті Чорноволівські читання

Микола ТРЕТЯК

24 грудня в «Смолоскипі» відбулася наукова конференція «Треті Чорноволівські читання». Її було присвячено вісімдесяти річниці від народження видатного українського політика, дисидента, публіциста Вячеслава Чорновола. А також – виходу друком десятого тому його вибраних творів.

Постать Чорновола нині актуальна для нас, звісно, зовсім не тільки через круглу дату. Вячеслав Чорновіл був тим політиком, котрий ставив на порядок денний питання, що з ними нам доводиться мати справу сьогодні, ще десятиліття тому. «Анонсував» теперішні проблеми й біди – від зрадливості регіональних кланів і кримської «міни» до потреби структурних реформ української демократії чи «неочікуваної», як дехто каже, російської агресії. Чорновіл був рідкісною в нашій політиці людиною – не вихідцем із номенклатурних, кримінальних чи олігархічних кіл. Втілюючи таким чином так і не реалізований досі в Україні шанс на альтернативну державну еліту. Нарешті, знову багатьом стало зрозуміло, наскільки безцінним є досвід боротьби Вячеслава Чорновола з російським імперіалізмом у його радянській модифікації. І не просто досвід боротьби, а досвід перемоги.

Отож важливою і позитивною подією стала зустріч і дискусія дослідників спадщини та біографії Чорновола.

Шістдесяті-сімдесяті: деталі подій

– Я радий, що сьогодні зібралося стільки людей, зацікавлених Вячеславом Чорноволом, – сказав у привітальному слові на початку конференції директор

видавництва «Смолоскип» Ростислав Семків. – Ми свідомо займаємося поширенням знань про особистість Чорновола, про його діяльність, про його роль у будівництві української держави, про його передбачення. І, видавши десятий том творів Вячеслава Чорновола, останній із запланованих (хоч, може, ще буде й продовження), «Смолоскип» демонструє можливість завершення великих проєктів – а це був справді великий проєкт. Ми надзвичайно вдячні упорядниці всіх десяти томів пані Валентині Чорновіл за її зусилля та за її енергію. Користуючись нагодою, я хочу сказати також про два інші видання, які готувалися досить довго. Це – «Муза і чин Остапа Луцького», книжка, що до її підготовки долучився Василь Деревінський, який буде модерувати нашу конференцію. І ще одна книга – «Партитури тексту і духу. Художньо-документальна проза українських шістдесятників», докторська дисертація Олега Рарицького з Кам'янця-Подільського.

Виступила на конференції й сестра Вячеслава Чорновола, упорядниці згаданого десятитомника, Валентина Чорновіл.

– Упорядкування десяти томів – це праця, про яку я зараз згадую навіть зі страхом. Тому що тепер, знаючи, як мені

довелося працювати, я би, може, й не взялася за таку справу. Але ці десять томів уже позаду. І мені приємно, що не тільки твори Чорновола вийшли в повному чи майже повному обсязі, але й досліджується творчість Чорновола. Я за натурою своєю песимістка, на протива-

ренції, на яких є молоді люди, які хочуть щось знати й видати, звичайно, це додає оптимізму навіть мені, песимістці.

З доповіддю «Чорноволівська акція 4 вересня 1965 року» виступив історик із Тернополя, доцент Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка Ярослав Секо. Йдеться про акцію протесту проти арештів української інтелігенції, яка

Доповідачі конференції. Зліва направо: Валерій Островський, Ярослав Секо, Олег Бажан, Василь Деревінський, Сергій Адамович, Дмитро Понамарчук, Інна Бурда

гу братові. Все мені здається, що в нас усе валиться, що ніякої перспективи немає і що вся молодь виїхала за кордон і Україна ніби гине. Але коли видаються цікаві книжки, коли відбуваються конфе-

відбулася під час прем'єри фільму «Тіні забутих предків» у кінотеатрі «Україна» в Києві.

Продовження на 4-й стор.

КРУТИ. (Не)засвоєні уроки історії

Ольга АРТЕМЧУК

У понеділок, 30 січня 2017 року, молодіжний зал Київського міського будинку вчителя був переповнений. Зібралися не на вручення чергової премії чи концерт. Прийшли вшанувати пам'ять молодих хлопців, що загинули у бою під Крутами.

Видавництво «Смолоскип» спільно з Українським інститутом національної пам'яті, громадською організацією «Український світ», групою військово-історичної реконструкції «Повстанець» та Київським міським будинком учителя відзначили 99-ті роковини бою під Крутами, під час якого 400 бійців армії УНР протистояли понад 4000 вояків війська Муравйова, захищаючи Україну від навали більшовиків. Поети, історики і громадські діячі говорили про героїв, ситуацію в країні і незасвоєні уроки історії.

Павло Коробчук

«Коли мова йде про героїв, одразу спадають на думку билинні богатирі чи напівбоги із грецьких легенд. Однак важливо пам'ятати, що загинули під Крутами – це молоді хлопці. Такі ж, як ваші діти, знайомі, сусіди. Такі ж, як і ви. Вони встали до зброї, коли прийшов час боротися за незалежність, і полягли. Але їхня боротьба затримала на 4 дні війська Муравйова і в перспективі дала змогу уряду УНР укласти Брест-Литовський мирний договір. Вони відстояли незалежну Україну. Тоді ці хлопці творили історію. Те саме відбувається і зараз на сході країни. Нам усім страшенно боляче, що хлопці продовжують гинути, але ми маємо пишатися тим, що вони борються», – зазначила у своїй промові ведуча вечора – заступник директора з наукової роботи Національного історико-меморіального заповідника «Биківнянські могили» Тетяна Шептицька.

Про актуальність подій під Крутами у контексті сучасної геополітичної ситуації в країні говорив історик Павло Подобед. Він коротко розповів про перебіг бою, а також про те, що події під Крутами замовчували-

ся більшовицькою владою. Вони обросли легендами під час Другої світової, коли подвиг молодих солдатів використовували очільники ОУН та УПА для підняття бойового духу побратимів перед боєм і виховання патріотизму.

Громадський діяч, екс-депутат Олесь Доній наголосив, що важливо пам'ятати не лише саму подію, але й імена солдатів. Наприклад, сотник Андрій Омельченко, Володимир Шульгин, Павло Кольченко – не просто імена полеглих. За ними стоять життя конкретних людей. Таких, як кожен із нас. І якщо ми навчимося дивитися на Крути та на історію загалом не як на набір фактів, але як на життєписи особистостей, пересічних громадян, то зможемо насправді зрозуміти її, зробити правильні висновки і не повторювати помилок минулого.

На підтвердження того, що історію тут-і-зараз пише кожен із нас, Доній згадав також події Револуції на граніті, у якій він брав участь ще студентом. Тоді, на початку 90-х, прогресивна молодь так само, як і в 1918, повірила у незалежну Україну і стала на її захист. І хоча та революція стала важливим поштовхом до незалежності, та помилкою було б називати її першою чи єдиною. Усі: і герої Крут, і воїни УПА, і дисиденти, учасники революцій, солдати на Східному фронті виборюють право на незалежність України просто зараз.

До виступів долучилися також письменники Дарина Гладун, Олег Коцарев, Сергій Пантук, Олена Степаненко, Дмитро Лазуткін та Павло Коробчук, які прочитали свої поетичні тексти й окреслили власне бачення трагічних подій під Крутами. Характерно, що для сучасних поетів ці події позбавлені тонкого ліричного смутку Тичини, навпаки, усі вони пройняті духом боротьби.

Олег Коцарев відзначив, що ключові події історії завжди знаходять відображення у творах літераторів. Про бій під Крутами, зокрема, писав Павло Тичина. Сучасні поети так само відгукуються на події, хоч їхнє бачення війни і манера письма можуть бути неklasичними. І приємно, що наразі заходи із вшанування героїв Крут підтримують не лише митці, але й політики, урядові установи та видавництва. Зокрема, видавництво «Смолоскип» уже не вперше

стає співорганізатором заходів, що стосуються важливих сторінок історії України.

Варто відзначити й виступ музичного гурту «Телері». Вони виконали декілька пісень у фольк-роковому стилі. До речі, один із музикантів «Телері», Віктор Тімохін, нещодавно повернувся зі служби в українському війську.

Хоча молодіжна зала Будинку вчителя була переповнена аж ніяк не самою молоддю, і хоча на сцені часом виступали люди вдвічі, а то й утричі молодші за глядачів, але їхні слова і твори знайшли відгук у серцях широкої публіки.

А за день на Майдані Незалежності прощалися з воїнами АТО, які загинули у бою під Авдіївкою у роковини Крут, 29 січня 2017 року. Серед загиблих – капітан Кизило Андрій Олександрович. Йому було лише 23. □

У залі Будинку вчителя

Олена МАКСИМЕНКО: «Стан неприкаяності – це така собі червона нитка моєї нової книжки»

Якби поет і художник Олаф Клеменсен не змусив письменницю, журналістку й фотографа Олену Максименко подати рукопис на літературний конкурс видавництва «Смолоскип», то книжки, про яку піде мова далі, і не було б. «Неприкаяні» – дебютна збірка прози, яка посіла друге місце у смолоскипівському конкурсі 2016-го. Духом неприкаяності, «нікому-не-належності», за Москальцем, просякнута вся книжка. У ній різні міста та події сплелися в десяти жмутках (розділах).

– Чому назвали книжку саме так?

– Стан неприкаяності – це така собі червона нитка книжки. В моєму збірнику є апеляція до Костя Москальця, якого я страшенно люблю. У його прозі фігурувало таке поняття, як «нікому-не-належність». Воно мені резонувало, коли я читала один із його творів. Я продовжила цю тему, назвавши збірник «неприкаяність», вживаючи це слово у широкому сенсі.

– У книжці багато подорожей, місць, де Ви побували: Київ, Харків, Варшава. І у Вас це все так переплітається у повісті. «Нікому не належність». Що маєтеся на увазі? Громадянин світу?

– Типу того. Нікому й нічому не належати, не прив'язуватися ні географічно, ні духовно. Таке собі перекотиполе в певному сенсі.

– До речі, в книжці розділи названі жмутками. У мене виникла асоціація з Іваном Франком і його творчістю.

– Мені вже закидали це.

– Я не закидаю, не подумайте.

– Ні. Це не від Франка. Коли я писала, мені кожен цей жмуток видавався, як окремий невеличкий твір, сюжет, шматочок життя, власне, жмуток. Хотілося, щоб воно так і сприймалося читачем. Розділи – це щось, що неодмінно пов'язане одне з одним, витікає одне з одного. У випадку моєї книжки все-таки я прагнула самобутності для кожного, так би мовити, жмутку.

– У мене виникла також асоціація із Джеком Керуаком. Можливо, є перегуки з творами цього автора? «У дорозі», наприклад.

– З Керуаком можливо. Тому що Керуак один із улюблених авторів, котрий на мене вплинув. «Бродяги Дхарми» – це знаковий твір.

– У ваших жмутках йдеться про Майдан, полон в Криму. Що змінилося в житті та творчості після цих подій?

– Ця книга дебютна. Хоча напередодні Майдану, про це згадано в книжці, я працювала над збіркою оповідань. Перші три оповідання вийшли в циклі «Тріщини». Четверте оповідання зависло, тому що почався Майдан і я до нього так і не повернулася. Можу сказати, що якби не історія з моєю головною героїнею, я ніколи б не взялася описувати ці події, принаймні в

такій документальній формі. Взятися б писати, але за багато років. Події Майдану і війни мають вилежатися, пережитися, і тільки тоді мають право виходити в літературу. Але, звісно, ніхто не міг передбачити всього, і ця смерть, власне, є поштовхом до написання «Неприкаяних», я мусила про це написати. Що змінилося в житті і творчості? Перш за все, після Майдану, після полону я навчалася по-іншому цінувати життя. Це банально звучить, але це так, бо коли ти перебуваєш за крок до можливої смерті, ти переосмислюєш все. Події, які з тобою відбулися, їхні можливі наслідки, і досвід, який набув опісля, переносиш у решту життя. Також уважала себе «культурним журналістом», поза політикою, ніколи не цікавилася й не хотіла цікавитися нею, а тепер, звісно що, змінилося ставлення до цього. Я усвідомила, що ми не маємо права не цікавитися політикою. Ми всі так чи інакше робимо політику в Україні, у якомусь загальному сенсі.

– Вас багато просять розповісти історію про кримський полон. Що підтримувало Вас на той момент?

– Якщо візуально описати полон, то виглядало це так, начебто я заховалася у якийсь внутрішній вігвам. І сиділа там, курила люльку миру з якимись духами предків. І дивилася, визирала з цього вігвamu, питала: «Що там? Ще не можна вилізати?» А мені відповідали: «Ні, не можна». І все повторювалося.

– Цікава метафора.

– Усе виглядало саме так, мої відчуття такі. Усвідомлення пережитого прийшло уже постфактум, коли я була в безпеці. Почало трусити, було страшно.

– Посттравматичний синдром.

– Це не посттравматичний синдром. Як журналістка спілкуєшся із багатьма психологами, стежу за реабілітаційними програмами для бійців, уже вивчила, що таке посттравматичний синдром з наукової точки зору. Ним часто зловживають як поняттям. У моїй ситуації про це взагалі було безглуздо говорити, тому що він проявляється набагато пізніше, аніж після

травматичної події. Те, що пережила, називається гостра реакція на стрес.

– Зрозуміло. Поговоримо більше про книжку. Про літературний конкурс від видавництва «Смолоскип». Коли подавали рукопис, чи була впевненість у перемозі?

– У мене не було жодної впевненості. Тим більше, я не подавалася туди добровільно. Є чудова людина, письменник і художник із псевдо Олаф Клеменсен (справжнє ім'я Олександр Клименко. – Авт.). Це мій добрий друг, він зумовив появу вже двох моїх книжок. Перша – це поетична збірка «Я тобі листопад» (2014-й рік), вона вийшла завдяки йому фактично. І на конкурс «Смолоскипа» він також змусив мене податися. Я дуже не хотіла цього, не вірила, боялася, думала, не може такого бути, це соромно. Дуже критично ставлюся до себе. Він брав мене «ізмором»: «Ти вже подалася?» «Ти вже подалася?» «Подайся негайно!» Я зрозуміла, що він не відчепиться, якщо я не подамся, і для мене був просто шок, коли запросили на церемонію нагородження. Думалвну, максимум буде якийсь приз симпатій чи щось таке. Друга премія стала для мене абсолютною несподіванкою. Я не можу сказати, що була впевнена в перемозі.

– В анотації зазначено, що збірка написана у Міжнародному домі письменника і перекладача (місто Вентспілс, Латвія). Ви туди їздили? Виграли якийсь грант?

– Так. Це фактично літературна резиденція. Туди мають право подаватися всі письменники, поети, перекладачі з усього світу. Це міжнародна програма.

– Як гарно сказано, «під твій розмір серця». Там, мабуть, багато вільного місця, нема шуму.

– Поруч море, можна ходити або їздити на велосипеді. Також там старовинне містечко, на моє щастя, воно було майже безлюдне, це був жовтень місяць. Влітку там туристи, які приїждять на море, а восени було майже порожньо. Там прекрасні бібліотеки, їх три: одна у власній кімнаті, причому книги всіма мовами світу і українською зокрема. Друга в самому будинку (письменників. – Авт.). І третя через дорогу – міська бібліотека, куди також всі охочі можуть заходити. Тобто це книжковий рай, тиша, це товариство інших письменників. Можна брати участь в якихось заходах, а можна не брати. З одним поетом я потоваришувала, ми разом гуляли й ділилися своїми творчими планами. Яюсь надзвичайно.

– Скільки Ви там перебували?

– Місяць.

– Зрозуміло. Основний персонаж повісті «Неприкаяні» дуже подібний до Вас.

– Це документальна проза. Щось середнє між репортажистикою та літературою. Це не було заплановано як книга. Я думала писати зовсім про інше, але так сталося.

– Для мене дивним було те, що ілюстрації в книжці «Неприкаяні» підготовлені іншою людиною. Хоча в збірці дуже багато Ваших світлин, промальованих олівцем, у ній маса згадок про різні фотографії, що Ви не можете жити без фотоапарата.

– Маленький секрет полягає в тому, що ілюстрації зроблено по моїх фотках. Художня графіка створена за мотивами моїх фотографій. Річ у тому, що ілюстраторка Лілія Станкевич, також фігурує в повісті, я не буду казати, як її звати. Це одна з найближчих подруг головної героїні, тому нам хотілося, щоб це був такий спільний продукт. Просто, щоб вона долучилася до створення цієї книги, як близький друг головної героїні. Над цією книгою працювала команда друзів головної героїні. В тому числі це і літературне редагування Світлани Богдан – це мій добрий друг зі школи і кума. Така от «літературна мафія».

– Олено, скажіть, яку перспективу мають твори, написані про Майдан і АТО?

– Щиро кажучи, я скептично ставлюся до творів, написаних на цю тему.

– Чому?

– У мене є якийсь внутрішній протест. Те, що я пробувала читати, навіть твори визнаних авторів.

– Наприклад, кого саме?

– Читала есеїстику Сергія Жадана, Тараса Прохаська, Юрія Андруховича, Юрія Винничука, присвячену подіям Майдану. Мене ця збірка зовсім розчарувала. Сергія Лойка я просто не змогла осилити. Я почала читати і зрозуміла, що я це не

Олена Максименко після полону в Криму.
Фото «Громадського»

сприймаю категорично. Може, якби я дочитала до кінця, змінила б своє ставлення.

– Що відштовхує? Неправдивість зображуваного?

– Так. Неправдивість. Я це сприймаю, як якусь неправду, надмірний пафос.

– Але ж це художня книжка.

– Менше з тим, є ж претензія на якусь правдивість. Прекрасна художня книжка про Майдан – «Вертеп» Оленки Захарченко. Я просто вражена. По-перше, вона провела дослідницьку роботу. Вона дослідила такий маловідомий пласт – підземне життя Майдану. Тобто в підземеллях там також багато чого відбувалося під урядовим кварталом. Я від активістів чула, що був план Б. Він полягав у тому, що хлопці думали зайти в урядові будівлі через підземні ходи. Це правда. В КМДА був доступ до цих ходів. Відповідно, ці самі ходи охороняв «Беркут», і Оленка ці ходи дослідила, вона по них полазила, поїздила. Це справді художній твір, але там така сторона, яка мала бути в реальності, про яку мало хто знає. Плюс у неї це показано очима дітей, ця нитка, про яку мало говориться: мама і діти. Діти опиняються в епіцентрі подій. Це дуже широко і глибоко розкрита тема, все дуже сильно. Також це такий собі яскравий екшн. Ще книга Валерії Бурлакової «Життя P.S.». Фактично її військовий щоденник – дуже болісний і щирий. Вона написала його під впливом загибелі нареченого упродовж 40 днів. Це з того, що мене зачепило. А перспектива... Я думаю, що цей пласт має з'явитися пізніше, після перемоги, коли все це переосмислиться, улягеться. Тільки тоді можна буде говорити про якусь тенденцію, певну масу хороших книжок.

Спілкувалася Яр Левчук

Олена – громадська активістка, підтримує українське військо. Фото «Новинарня»

Обов'язково потрібно надати докази своєї літературної діяльності або ж перекладацької. Тобто публікації, якісь перемоги в конкурсах. Але потрібно буквально небагато. Туди навіть їздили люди, які не мали власних книжок, просто кілька публікацій. Учасникам цієї резиденції платять невеличку стипендію, щоб там комфортно жити й харчуватися. Головне, що там створено абсолютно ідеальні умови для творчості. Коли я їхала, то переживала, думала, а раптом мені не буде писатися, раптом не піде. Там справді така атмосфера ідеальна, під твій розмір серця все зроблено.

Вечір-спогад про Олексю Тихого

Ольга ПОГИНАЙКО

1 лютого у Будинку вчителя пройшов вечір пам'яті відомого українського дисидента Олексю Тихого. Співорганізаторами заходу виступили видавництво «Смолоскип», Безкоштовні курси української мови та Інститут національної пам'яті. Участь у вечорі взяли Володимир Тихий, народний депутат Олексій Рябчин, радник голови СБУ Ярослав Антоняк, дисидент Василь Овсієнко та правозахисниця Олена Саннікова, співробітниця Інституту національної пам'яті Ольга Михайлова, директор «Смолоскипа» та в.о. директора Інституту книги Ростислав Семків. Поезії Василя Стуса, а також свої, читали молоді поети Елла Євтушенко, Алла Миколаєнко і Дмитро Лазуткін.

Вечір розпочався з короткої лекції історика Ольги Михайлової, яка нагадала присутнім основні моменти із життя дисидента та представила презентацію з рядом цікавих фотографій. Ці фото, власне, і стали тою відправною точкою, від якої відштовхувалися наступні промовці, коментуючи та доповнюючи розповідь одне одного.

Володимир Тихий розповів присутнім дещо про історію їхньої родини, про школу, в якій працював його батько, про перші роки його вчителювання. Він також розказав, як по смерті батька намагався перевезти його тіло в Україну з тих «гиблих місць», проте отримав відмову й «дружню» кагебістську пораду зачекати. Нарешті пригадав свою участь у перепохованні Олексю Тихого, Василя Стуса та Володимира Литвина в Києві на Байковому кладовищі в 1989. Це важко собі навіть уявити, але Володимир та його старший брат Микола самі ексгумували батькову могилу: «Ми з братом

розкопували могилу, перекладали прах». І навіть тоді, незважаючи на всі листи і дозволи, вони до останнього моменту не знали, чи віддадуть-таки їм батькові останки.

— Чи відчували ви тиск від влади через долю вашого батька? — пролунало запитання із залу. І пан Володимир відповів, що не дуже це помічав, утім, приміром, свою дисертацію, яка була готова ще в 1981 році, зміг захистити аж через 2 роки і мусив поїхати для цього аж в Узбекистан, бо хоч робота й була з фізики, далека від політики, існувала небезпека, що в Україні вона може потрапити до рук якомусь «патріоту».

Народний депутат Олексій Рябчин розповів, що було зроблено у Верховній Раді

для того, аби цьогорічний ювілей (90-ліття від народження) відзначався на державному рівні. Зокрема він повідомив, на якому етапі нині створення єдиного проспекту Олексю Тихого, який має з'єднати чотири міста Донецької області — Слов'янськ, Краматорськ, Дружківку й Костянтинівку, а також поділився планами в цьому році випустити пам'ятні марку й монету.

Особливо щемкою видалася розповідь іншого дисидента — Василя Овсієнка.

Пан Василь був співкамерником Тихого в таборі в Кучино, на власні очі бачив страждання того від нестерпного болю в животі. Але попри це, його все одно виводили на роботу, а за невиконання норми — карали. Востаннє бачив Олексю 7 березня 1984 року, чітко запам'ятав собі цю дату, коли ж у таборі дізналися про смерть Тихого, то 40 днів по ньому, за пропозицією Левка Лук'яненка, відзначили відмовою від їжі й мовчанням.

На вечір завітала також правозахисниця з Росії, співробітниця «Меморіалу» Олена Саннікова. Вона зауважила, що з усіх створених у СРСР Гельсінських груп українській дісталася найбільше, а українцям було чи не найтяжче. Завершуючи свій короткий, але вкрай емоційний виступ, пані Олена зачитала кілька

листів Олексю до дружини, опублікованих в одному із номерів самвидавного бюлетеня «Страничка узника».

Саме завдяки таким людям, як Тихий, Стус, Овсієнко, нині СБУ кардинально відрізняється від колишнього КДБ, наголосив радник голови СБУ Ярослав Антоняк і додав, що коли чує, що на Донбасі немає за кого боротися, то завжди ставить їх за приклад. «І навіть якщо там зараз є бодай декілька таких людей, які вірять в Україну, підтримують її суверенітет і територіальну цілісність, то, власне, і в Біблії сказано, що Господь Лоту обіцяв: якщо ти знайдеш там хоч кілька людей праведних, то не буду нищити Содом і Гоморру. Наше завдання є зробити все, щоб донецька земля, яка дала Україні таких патріотів, залишилася в складі України в жодному разі не шляхом тотального знищення, а шляхом смислового повернення до лона нашої держави», — підсумував він.

Закрив вечір виступ директора «Смолоскипа» Ростислава Семківа. Він наголосив на двох речах, які, на його думку, заслуговують нині особливої уваги. Перша — це пам'ять про те, що важливо таким людям, як Олексю Тихий. І саме задля цього, власне, й працює видавництво «Смолоскип». Друга річ — це віра, адже у 1976 р., пишучи «Мову-народ», Тихий мав цю віру, мав упевненість, що рано чи пізно українська мова посяде гідне місце. Тож коли нам у якийсь момент цієї впевненості забракне, варто пригадати його та інших дисидентів, бо кожна невелика справа працює на те, що зміни таки відбудуться. □

Слово має Володимир Тихий, син Олексю Тихого

На сцені — ведуча Тетяна Шептицька

Виступає Ольга Михайлова з Українського інституту національної пам'яті

На сцені — Василь Овсієнко

Сучукрліт as it is

Ольга ПОГИНАЙКО

До цього моменту я не читала жодної книжки про Майдан. Спершу дуже боліло, була така рана, несила ятрити. Потім дався наш колективний посттравматичний синдром. Так що аж через три роки після початку Революції гідності я взяла до рук перший художній текст на цю тему — «Неприкаяних» Олени Максименко.

Почну з хорошого. Хорошим у цьому виданні є стиль. Видно, що авторка журналістка, писати вона вміє, і справа ця приносить їй не муки творчості, а швидше насолоду від письма. Сприймається легко, читач не шпортається через мовні неокористованості, усілякі «хтиві погляди» і таке інше. Натомість у тексті повно різного молодіжного сленгу: «жесті», «чуваків», «феншую», «гопників», а також англіцизмів («трушний», «енівей» і таке інше). Виглядає вся ця солянка дуже навіть органічно, аж до такої міри, що хочеться порадити окремим «маститим» письменникам ознайомитися з цим текстом, принаймні аби розуміти, як зараз говорить молодь.

Збірка містить повість, що дала назву книжці, а також кілька оповідань. Перша розпо-

відає про дівочу дружбу (якщо дуже узагальнити). На самому початку читач дізнається, що подруга головної героїні померла. Сама ж героїня-оповідачка Меллон (вона ж авторка), вирушає на літературну резиденцію, заплановану ще в тому, іншому житті — до революції. Тільки писати вона тепер буде не про Монголію, як хотіла колись. Подальша розповідь розгортається як спогади оповідачки про різноманітні пригоди з цією подругою, відколи тій поставили діагноз «маніакально-депресивний психоз» і аж до останньої зустрічі. Усі ці творчомолодівські розпивання вина, тусівки і похонденки. Деякі — суто в студентському середовищі Могилянки, інші — на фоні Революції гідності (ніч 10–11 грудня, Всеукраїнський форум Майданів у Харкові, в Одесі, Грушевського, роз-

стріли 20 лютого), ще окремі — у березні–квітні 2014.

Крім повісті, маємо також три оповідання, чи точніше новели: «Піч», «Трищини» і «Антитрищини». Доволі непогані, проте тематично ніяк не поєднані з першим текстом. І в цьому проблема, бо, вміщені наприкінці, вони не доповнюють, а швидше розбивають доволі цілісне враження від «Неприкаяних». Словом, якщо коротко, вони тут зайві.

Тим, кому ФБ ось уже два місяці нагадує про Майдан, ця книжка мала би сподобатися. У ній панує той дух, те піднесення, яке буває чи не раз в житті, та й то лише в тому разі, якщо вам випала рідкісна нагода — творити велику історію. Авторка брала активну участь у подіях Революції гідності (куди активнішу, приміром, за мене), і попри те, що Олена не ставить собі на меті достеменно описати кожен день, а кидає в небо жмутками спогадів, як то буває з листям в осінньому лісі, картина вийшла доволі цілісна. Всі ключові події так чи інакше присутні в тексті, а деталіки примують і собі пригадувати щось несподіване, затерте в пам'яті за три минулі роки.

На цьому, виглядає, хороше закінчується. Бо означити текст Олени Максименко інакше, як сучукрліт у найхарактернішому його вияві — язик не повертається. Тут зразу постає питання: а що таке сучукрліт і які його характерні вияви. Ну, якщо дуже спрощувати, то це тоді, коли фабулу можна звести до «як ми пили». Ні, Олена Максименко все-таки не «Московіаду» пише і не має на меті описати різноманітні рідини і їхній вплив на людський організм. За цим критерієм її текст явно програє що Андруховичу, що Жадану, що менш іменитим представникам свого жанру (і слава Богу). Але у формулі є ще одне слово — «ми», що позначає біографічність тексту, у би сказала, граничну біографічність. Авторка ніяк не перемелює події і не створює іншого художнього світу з елементами власної біографії, вона просто пише те, що було, не міняючи не тільки паролів та явочних адрес, але навіть власного відомого практично всім в світі сучукртусівки псевдо. Її подруга, вочевидь, теж цілком реальна людина. Олена врешті називає і її, але далеко не відразу, тому читач несподівано (підозрюю, і для самої авторки) потрапляє в ситуацію детективу: померла

людина, незрозуміло, чому, і невідомо хто. Оповідання в тексті звертається до померлої тільки на «ти», аж ближче до кінця в листі до третьої особи з'являється ім'я — Херелі. Втім, воно, швидше за все, нічого не скаже читачеві (як не сказало, приміром, мені). Значно більше скажуть апологетичні пасажи оповідачки на адресу подруги, поміж якими є тексти і факти (ви ж пам'ятаєте про граничну біографічність тексту), котрі цілком можна відшукати у мережі і встановити нарешті постать загиблої, якщо вам на тому залежить.

Детективні елементи, безумовно, додають цьому тексту бонусів, але навіть попри це мені все одно незрозуміло, навіщо видавати його книжкою. Як терапевтичне письмо для проговорення травми, як меморалія улюбленій подрузі, як вправлення у стилі врешті — він цілком окей, але до книжки, як на мене, таки не дотягує. Незрілий, раз по раз нагадує учнівські повістинки і врешті надто, надто вразливий до критики. Якби авторка переробила його в повноцінні спогади, у неї вийшов би куди сильніший і цікавіший текст, тим більше, що сучасної української мемуаристики не так уже й густо. □

Треті Чорноволівські читання

Продовження, початок на 1-й стор.

– Ця акція була стартом публічної громадянської активності Вячеслава Чорновола. І для цілого покоління шістдесятників вона стала своєрідним маркером. Я проаналізував спогади дванадцятьох свідків і учасників: їх зіставлення дозволяє виявити дві умовні лінії в тлумаченні подій. Я умовно називаю їх «лінією Чорновола» та «лінією Дзюби». Вони доволі відмінні в деталях. Саму акцію можна поділити на кілька фрагментів. Задум, виступ Івана Дзюби та реакція на нього осіб, відповідальних за проведення заходу, поведінка Чорновола і Стуса, та, нарешті, події після перегляду фільму. За версією Дзюби, задум полягав у тому, що він у своєму виступі повинен був повідомити присутніх про арешти, які відбулися в серпні. Серед втаємничених у цей задум осіб він називає Михайлину Коцюбинську, Юрія Бадзя та «не пригадую, хто ще». Є інша версія, подана Вячеславом Чорноволом. Перед початком вечора вони зустрілися, за його словами, в скверіку напроти кінотеатру, де обговорювали, що «треба щось робити, якимось протестувати». Дзюба теж ішов з таким рішенням, попередньо обговоривши його, «здається, зі Сверстюком». Домовилися, що Дзюба виступить на сцені, а Чорновіл знайде можливість підтримати його із зали. Чорноволівська версія свідчить про спланованість події та відкидає будь-яку спонтанність. У Дзюби спо-

Валентина Чорновіл

тиранії – встаньте!» Була штовханина, й Стус повторив гучним голосом це гасло «як наказ». І люди почали підніматися. Версія Танюка найбільш рання. Зіставляючи різні версії, можна припустити, що першим, хто подав голос із зали, був саме Василь Стус. У цей момент його підтримав Чорновіл і оформив думки Стуса, надавши їм певної афористичності та спонукальності. Фраза могла звучати двічі. Привертає увагу і закінчення акції. Дзюба пише, що учасники очікували арештів і навіть не підходили одне до одного, розчинившись у натовпі. Чорновіл свідчить інакше: «Вийшли ми спокійно: Іван Дзюба, Василь Стус і я». Він пише, що якийсь час вони ходили, міцно тримаючись за руки, Хрещатиком і чекали, що їх візьмуть, але їх не брали. Стус перший пішов додому, а потім і решта розійшлися. Все це свідчить про багато відмінностей, які є в різних спогадах про акцію. Дзюба наголошує в цілому на інформуваних публіки про події – про арешти. А Чорновіл ішов далі, ніж лише інформування. Він зробив політичний крок. Це

Виступає Василь Деревінський

свідчить, що в середовищі шістдесятників з'явилося коло, яке взяло на себе відповідальність. Лінія Чорновола – це зміщення акцентів від інформування до активного опору. Таке розщеплення події дозволяє її по-новому інтерпретувати. Це був не просто спільний виступ Дзюби, Стуса і Чорновола, але три акції, які мали трохи різне звучання. Із доповіддю «Вячеслав Чорновіл як об'єкт секретної справи КДБ «Блок»» виступив Олег Бажан, доцент кафедри історії Києво-Могилянської академії. – Справу «Блок» прийнято називати спецоперацією, але це радше була справа колективної розробки, що велася з початку шістдесятих років. Наприкінці десятиліття за нею проходило приблизно 29 осіб. У сімдесятих вона поповнилася на двох людей, але ще були «близькі зв'язки» – близько 530 осіб. Чому справу почали реалізовувати саме 1972 року? Через те, що на початку сімдесятих років ми починаємо спостерігати занепокоєння радянських органів безпеки й компартійної верхівки сплеском суспільного інтересу до самвидаву. Тому саме влітку 1971 року ЦК КПРС і ЦК КПУ приймають постанови про заходи проти розповсюдження нелегальних матеріалів. На їхній підставі КДБ УРСР почала розробку операції. На 1971 рік «чекісти» усвідомили, що «Український вісник» є осередком самвидаву. Серед найпоширеніших авторів відзначали Вячеслава Чорновола разом з Іваном Дзюбою, Євгеном Сверстюком і Михайлом Брайчевським. До речі, про кожен номер «Українського вісника», який знаходили, повідомляли ЦК КПУ й особисто Шелеста. Для проведення арештів не вистачало якоїсь ланки, приводу – ним став бельгійський сту-

дент Добош, який прибув наприкінці 1971 року до Києва. Його зустрічі з українськими дисидентами документували. 4 січня Добоша заарештували. Тоді ж визнали за доцільне провести серію арештів – про що поінформували Шелеста. І саме Шелест 11 січня написав резолюцію про згоду на арешти дисидентів. Про поведінку заарештованого Чорновола Шелеста теж інформували регулярно: він не давав свідчень, не підписував протоколи. Його незламність непокоїла вище партійне керівництво, і Шелест вимагав ужити заходів, щоб натиснути. Серед цих «заходів» було і затримання Валентини Чорновіл із Атеню Пашко, й брехня про арешт Косіва.

Годі не зауважити у виступі Олега Бажана ролі Петра Шелеста в тодішніх репресіях. Ролі, про яку не слід забувати, особливо в контексті поширеної сьогодні тези про Шелеста як «ліберального керівника» УРСР. Доповідь Бажана викликала також обговорення різноманітних подробиць зі стеженням за дисидентами та провокаціями проти них. Згадували й деяких агентів КДБ – на жаль, не називаючи справжніх імен: як зазначила Валентина Чорновіл, «інакше нам довелось б перестріляти одне одного».

Грані особистості та втілені прогнози
Виступ Валерія Островського, доцента кафедри теорії та методики навчання Івано-Франківського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти мав назву «Вячеслав Чорновіл і Зеновій Красівський: переплетіння долі і звершень».

– Рух опору поєднав долі людей, які за інших обставин, мабуть, не поєдналися б. Їх об'єднував спільний ворог. – Так сказав Валерій Островський про Зеновія Красівського, ультраправого співтворця найпотужнішої підпільної організації – Українського національного фронту – та про значно ліберальнішого Вячеслава Чорновола. Серед інших моментів спільної боротьби та спілкування двох дисидентів науковець розповів і про парадоксальні збіги в їхніх біографіях – наприклад, про те, що Красівський одружився з Оленою Антонів, на той час

чав небезпеку для України від утвердження регіональних кланів, утворених великою мірою зі старої партноменклатури, та пропонував протиставити їй реальне самоврядування (для якого вживав непопулярний сьогодні термін «федералізація»).

Сергій Адамович із Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника виступив з доповіддю «Ідея соборності в творчій спадщині та діяльності Вячеслава Чорновола».

– Вячеслав Чорновіл завжди був соборником, і часом це йшло навіть на шкоду розвитку Руху, – розпочав із досить провокаційної тези прикарпатський дослідник. – Так, з точки зору прагматики, йому не варто було б витратити ресурси на створення структур на Сході, натомість зосередивши зусилля на Заході. Це дало б кращі результати на виборах. Але він мислив масштабами цілої країни. Це виявлялось і в особливій увазі до Криму, і в спробах підтримати шахтарські страйки ще наприкінці вісімдесятих років. Також, як на мене, в програмі УГС було дві цікаві речі, що їх, на жаль, не використали потім. Перше – це теза про те, що Україна не матиме територіальних претензій до сусідів, якщо там не утискатимуть українців. Друге – ідея кримськотатарської автономії в Криму.

Інна Бурда, доцент Київського національного університету будівництва і архітектури мала доповідь «Вячеслав Чорновіл. Штрихи до портрету». Вона дослідила постать Чорновола з психологічної перспективи – показала його лідерські риси та травми, що вплинули на його бачення історії та перспектив. Це – Голодомор, розстріл дядька та голод 1946–1947 років.

Останнім виступив модератор конференції, професор Київського національного університету будівництва і архітектури на тему «Грані особистості Вячеслава Чорновола».

– Суспільство до сьогодні має не досить об'єктивне уявлення про Чорновола. Тому важливо показати різноманітність цієї постаті. Уперше Чорновіл проявив себе як літературний критик. Друга грань – Чорновіл-публіцист. Досить

сказати, що на львівському телебаченні в нього були прямі ефіри. А його «Лихо з розуму», «Будні мордовських таборів» та інші тексти – це дуже цікава публіцистика. Ще одна грань – організатор преси: «Українського вісника», «Час Time», прес-служби УГС тощо. Вячеслав Чорновіл не вивчав ніякої підпільної діяльності, але зумів стати добрим підпільником, умів так працювати, щоб не давати КДБ доказів – скажімо, про його редагування «Українського вісника». Також у нього було досконале знання юриспруденції. Завдяки чому написав «Правосуддя чи рецидиви терору?» – фактично посібник, як треба поводитися з радянськими «правоохоронцями». Та й на судах він

Під час конференції

колишньою дружиною Чорновола. Згадав він і про курйозну історію. Наприкінці вісімдесятих років до Львова приїхала з Америки журналістка Марта Коломієць. КДБ заявило і написало в радянських ЗМІ, що Чорноволу вона передала 1500 доларів, а Зеновію Красівському... купила в магазині автомобіль «Жигулі». Правда була в тому, що автомобіль було придбано на кошти Надії Світличної для її брата Івана, який щороку бував на курорті в Моршині в будинку Красівського.

Павло Сацький з Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана представив доповідь «Вячеслав Чорновіл і вибори Президента України 1991 року: альтернатива для регіональних еліт». У своєму виступі він показав, як Вячеслав Чорновіл передба-

сказати, що на львівському телебаченні в нього були прямі ефіри. А його «Лихо з розуму», «Будні мордовських таборів» та інші тексти – це дуже цікава публіцистика. Ще одна грань – організатор преси: «Українського вісника», «Час Time», прес-служби УГС тощо. Вячеслав Чорновіл не вивчав ніякої підпільної діяльності, але зумів стати добрим підпільником, умів так працювати, щоб не давати КДБ доказів – скажімо, про його редагування «Українського вісника». Також у нього було досконале знання юриспруденції. Завдяки чому написав «Правосуддя чи рецидиви терору?» – фактично посібник, як треба поводитися з радянськими «правоохоронцями». Та й на судах він

Продовження на 5-й стор.

«БАТЬКІВЩИНА ПРИНОСИТЬ ВАМ ВИБАЧЕННЯ...»

Марія КОВАЛЬЧУК

З такими словами до Оксани Яківни Мешко звернувся полковник, видаючи документи про повну і безумовну реабілітацію 1956-го. Вибачення, чисто формальне, викликало у молодого офіцера змішані почуття – він відчував, як малюють ці нікчемні слова перед постаттю літньої виснаженої жінки, що провела у сталінських таборих 10 років. Без будь-якої вини.

Її затримали у лютому 1947-го вдень на Львівській площі. Перед цим вона активно займалася справою незаконного арешту своєї сестри – Віри Худенко, а тепер їх двох звинуватили в «намірах терористичного замаху на першого секретаря Політбюро ЦК КП(б)У Микиту Хрущова».

Пізніше у своїх автобіографічних спогадах «Між життям і смертю» вона детально опише те, як її мучили у внутрішній в'язниці КГБ і намагалися отримати зізнання у сфабрикованій справі. Жінка фактично провела 21 добу слідства без сну, засинаючи «на ходу» в камері, падаючи і розбиваючи собі коліна. Їй відмовляли в доступі навіть до елементарної медичної допомоги, керуючись маніпулятивною і антигуманною формулою «пишеш зізнання – отримуєш допомогу». Сім безпросвітних місяців тривали її допити, а волі лишались маленькій сині і матір. І врешті-решт її засудили з сестрою на 10 років виправно-трудова таборів. Останнє побачення з сім'єю і етап. Сина вона побачить через 9 з половиною років, саме в час його 24-ліття. Матір помре через 5 років від

цього моменту. Це востаннє вони бачили одна одну.

До таборів їхала 42-річна жінка, якій і до цього доля не особлива вдіяла щастя. Батька розстріляли більшовики у 1920, невдовзі вбили і 17-річного брата. Вона сама вступила в університет, де мусила поновлюватися 4 рази, жилося бідно і важко. Після заміжжя її чоловіка арештували, вдалося витягнути, але вже з вічним тавром – підписаним документом про співпрацю з КГБ. Під час бомбардувань Другої світової гине її старший син Євген, якому було 11. І тепер маючи за плечима увесь цей досвід-тягар, вона йшла «під руки у п'ятірках» з сестрою та іншими засудженими, здебільшого німцями військовополоненими.

10 років принижень, рабського становища, непосильної праці і голодувань. На відстані руки від смерті. Описувати жахи сталінських таборів можна сотнями сторінок, але для нас у цій історії важливо одне – Оксана Мешко пройшла їх і повернулася, щоправда лишивши там усе здоров'я.

Рішуча жінка, яку не змогли зламати внутрішньо роки табо-

рів, вона взялася відновлювати знищене минулим: здоров'я сина хворого на туберкульоз, втрачений час разом, втрачену близькість. Тепер вона продовжила боротьбу. Відлига шістдесятних мала недовгу історію, а проте значний ефект. Радикалізація руху шістдесятників і його зміну вектору руху на правозахисний почалася у другій половині 60-х. І тоді жінка з внутрішнім стержнем, вольова Оксана Яківна стала на захист молоді.

Створення Української Громадської Групи Сприяння Виконанню Гельсінських Угод була створена 1976. Одним з 10 членів-засновників стала і Оксана Мешко. Саме вона стала фактичним головою групи, коли діячів УГГ було заарештовано і засуджено. Проте 1980-го її знову арештують. Подумати тільки – 75-річну, силоміць тримають 2 з половиною місяці у психлікарні. Потім – 5-річне заслання у далекому містечку Аян, що в Хабаровському краю.

Тим часом її син, Олександр Сергійович, засуджений, ще з 1972-го року. Хворий на хронічний туберкульоз, він мав дуже мало шансів повернутися живим. 1976 року у самвидаві активно поширюється документ, який згодом дістанеться і Заходу. Пронизливий лист матері Олександра Сергійовича до Брежнєва з проханням звільнити сина або хоча б надати адекватну медичну допомогу. Його стан під час останньої їх зустрічі вкрай поганий, він не може нормально хо-

дити і говорити, виснажений організм тримається з останніх сил. І за таких умов, глузуючи з усього людського, після огляду йому роблять висновок – здоровий.

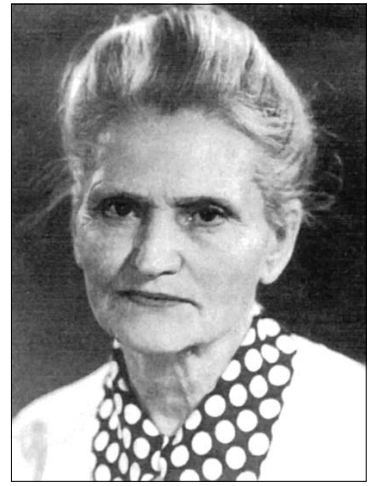
Цей лист написаний людиною, якій нема чого втрачати, крім життя єдиного сина. Це документ епохи, під яким могли підписатися мільйони матерів закатованих у таборах синів.

«Ми з вами, Леоніде Іллічу, люди одного покоління. Я трохи старша за вас, з цієї причини правом змученої материнської душі, для якої назавжди зникли бюрократичні умовності, висловлюю те, що велить сумління»

Її листи на ім'я Брежнєва обернулися проти неї та сина. Але те, що всередині немає злого наміру не може призвести до трагедії. Винні – ті, хто діють в системі відсутньої особистої відповідальності, в системі, що не називає речі своїми іменами.

Слово знецінене, людина знецінена. Після засуджень сталінських репресій, ті, хто давали вибачення, вчиняють злочини попередників. Оксана Мешко не боялась вказувати на цю антиутопію рису радянської системи: «читати одне, а розуміти інше», пише вона у листі «нас навчили сталінські часи. Ми цього не забудемо, але наші діти уже не знатимуть»

Вона каже Брежнєву – наше покоління відходить. За нами ті,

хто не відчував страждань відмови від власного Я. Прийдуть ті, хто судитимуть і вас, і нас. Написане пером не вирубаєш і сокирою. Навіть як ця сокира облита кров'ю.

Її син повернувся додому і прожив довге, насичене життя. Підтримка Заходу зіграла свою роль і до кінця життя Оксана Яківна не переставала дякувати усім причетним за звільнення сина. Приймаючи квіти від конгресмена Кріса Сміта, який неабияк посприяв цьому, вона заперечила – «Ці квіти насправді призначені вам. Саме завдяки вам я зараз знаходжуся тут»

Сьогодні збулося її пророцтво: найвеличніший пам'ятник жертвам сталінських репресій стоїть, але не у Москві або ще деось. Найголовніше, що він у пам'яті нових поколінь.

Третє Чорноволівське читання

Закінчення, початок на 1-й стор.

сам себе захищав, не потребував адвокатів. Наступна грань – керівник. Наприклад, керівник обласної ради – перший колишній політ'язень, який очолив область і став реформатором, дієво керував. І, звісно, грань політика, лідера Руху.

Як повідомили організатори Третіх Чорноволівських читань, невдовзі побачить світ збірник доповідей, що прозвучали на конференції.

Десятий том

Другою частиною Чорноволівських читань стала презентація згаданого вже десятого тому творів Вячеслава Чорновола. Цей том містить статті Чорновола останніх років його життя (1998 і 1999), тогочасні виступи у Верховній Раді, документи Народного Руху тощо. Нагадаємо принагідно, що ввійшло до решти томів. У першому томі ви можете прочитати ранні літературознавчі праці Чорновола, зокрема тексти про Грінченка, Шевченка, Самійленку та Грабовського (серед них і опрацьовані в архіві в Якутії). У другому томі є твори, написані в, скажімо, ранньодисидентський період – «Правосуддя чи рецидиви терору?», «Лихо з розуму» й інші заяви, скарги, листи тощо. Третій том – це шість випусків позацензурного часопису «Український вісник». До четвертого тому ввійшла епістолярна спадщина Вячеслава Чорновола. У п'ятому томі зібрано публіцистику 1970–1984 років і матеріали «Справи № 196» (перша публікація!). Шостий том присвячено творам Чорновола, написаним після звільнення з ув'язнення, в період перебудови в СРСР та боротьби за незалежність України – статті, промови, листівки тощо. У сьомому томі читайте інтерв'ю, статті й виступи Вячеслава Чорновола, коли він став

уже легальним, публічним політиком в останні роки існування СРСР і в перші роки незалежної України, період утвердження її державності. Восьмий том містить матеріали 1993–1995 років. Десятий – 1996–1997-го, зокрема статті в редакційній Чорноволом газеті «Час-Тайм», біографічні матеріали, тексти, присвячені прийняттю Конституції, що означило новий період в історії нашої держави.

Цілком логічно, що десятий том представила упорядниця всього десятитомника, Валентина Чорновіл.

Цього видання не було б, якби не взявся за нього «Смолоскип». Коли почали, ще не знали, який то обшир. Сам Чорновіл обирав певні тексти для видання творів, а ми вирішили видати все. Кожна літера, кожна записка мені здалися важливими. Упорядником першого тому я стала з легкої руки Михайлини Коцюбинської. Вона сказала: «І так увесь матеріал через тебе йде, тож берися», ну, а потім так далі й пішло – якщо витягла перший том, витягну і решту.

Виступила на презентації директорка Центру Леся Курбаса Неллі Корнієнко, яка входить до редколегії десятитомника.

– Я маю фантастичне відчуття, що всі тексти Вячеслава Чорновола – надактуальні. І друге відчуття, шокує – невже пройшло більше двадцяти років, а все залишається так само? У Чорноволі для мене найцікавіше те, що він – стратег. А ще він мав відвагу ризикувати, будь-який політик повинен ризикувати, бути таким собі «сталкером» (на жаль, наші політики здебільшого цього не вмюють).

Соратник Вячеслава Чорновола Богдан Горинь повернувся до питання різних граней головного героя цього дня.

– Він справді міг стати визначним ученим – це доводить його праця про Бориса Грінченка. Що стосується журналістики, я не побоюся цих слів – він був

геніальним журналістом. Він показав, якою має бути журналістика і якою вона є насправді блідою та немічною, неосвіченою. Але всі ці грані затьмарює Чорновіл-політик, Чорновіл-державотворець. Просто диво, що Україна в такий складний момент народила таку знакову постать – одну з найвидатніших постатей нашої історії. Як він став видатним політиком-державотворцем? Це поки залишається білою плямою в наших дослідженнях. У 1959 році ми познайомились у Львові та сперечалися. Ох, як він гаряче спілкувався! Він мені, наприклад, доводив, що Грінченко вища постать за Франка в контексті кінця XIX століття. Наостанок хочу сказати: без цього десятитомника не може обійтися жоден історик, історія України без нього немислима.

– Вячеслав Чорновіл народився на Святвечір за новим стилем, Василь Стус народився на Святвечір за старим стилем, – сказав політичний експерт, донедавна політик, син Вячеслава Чорновола, Тарас Чорновіл. – І він весь час у цьому шукав якийсь символізм. Він взагалі був далекий від окультизму чи інших подібних речей, він був спонтанно, внутрішньо віруючою людиною. Але ось чому цьому факту він надавав значення. Якщо і презентований сьогодні десятий том перевести на біблійну історію – то це страшний тиждень. Це жахливо. Незалежна Україна, яка вже відбулася, вже ні в кого немає сумнівів, що держава є і буде (це в чотирнадцятому році були сумніви, чи вона

буде, а тоді сумнівів не було). Так, вона пішла не тим шляхом, але розвивалась, і відбувалося й дещо з того, що батько хотів. Він був незадоволений, але сам факт утвердження і державотворення йому важив більше. Тож той період мав би бути для нього періодом комфорту, можливістю трохи відпочити, розслабитися. Але так не вийшло. Це том дуже сумний, том, у якому рефреном проривається фраза: «Та що ж ми за народ такий, що своїх нищимо!» Раптом виявилось, що помилки в державотворенні вбивають тих, хто творив цю державу. Том – великий урок для нас. Також я хочу подякувати видавництву «Смолоскип», яке виконало насправді функцію держави.

Отже, цього дня постать Вячеслава Чорновола і його спадщина стали ще трохи ближчими науковому і читацькому загалу, ще глибше закарбувалися в інформаційному просторі України. А це – запобіжник від безпам'ятства на випадок чергових історичних холодів і завірюх.

Фото – Наталя Коваль

Гортаючи старі видання

ТРАМПлін у майбутнє

Петро ВОЗНЮК

Нещодавні президентські перегони у США і перемога Дональда Трампа стали справжнім індикатором багатьох тенденцій в українському суспільстві й політикумі. Без перебільшення уроком на майбутнє.

Хто тільки не брався обговорювати перебіг заокеанських виборів, особистості кандидатів та перспективи для України в разі обрання того чи того з них! Як влучно відзначив один ФБ-дописувач, судити про американську політичну кухню бралися люди, що не знають навіть назви всіх тамтешніх штатів, не кажучи про прізвища бодай найвизначніших президентів США. З наближенням розв'язки емоції сягнули апогею, лейтмотивом чого стали численні медіа-заклики в стилі «Ну, Америко, не підведи!» – висловлювані, ясна річ, із протилежними симпатіями та сподіваннями. Що поробиш – така вже наша вдача. Ми справді часто схильні надміру

покладатися на зовнішні чинники й давати категоричні оцінки тому, про що насправді маємо в кращому разі поверхове уявлення.

Утім, пересічним українцям такі риси можна пробачити – зрештою, принаймні у схильності до некомпетентних суджень наші обивателі навряд чи суттєво відрізняються від західних. А от інтелектуальна й етична обмеженість нашого політичного класу в контексті американських виборів стала неприпустимо очевидною. Неодноразово засвідчивши свою ангажованість на боці одного з кандидатів (який у підсумку програв), багато можновладців отримали шанс пережити всю ту гаму май-

же сексуальних відчуттів, що свого часу випадала на долю керівників УРСР при зміні генсеків у Москві: воно ніби й зрозуміло, що система лишиться на місці, а метелики спиною так і пурхають. Але головне, що цим вони, по суті, продемонстрували свою профнепридатність як керівники суверенної країни. Нездатність або небажання орієнтуватися в нюансах внутрішньої політики одного з ключових зовнішньополітичних партнерів, зумовлені власними корпоративними мотивами (це в кращому разі), а то й просто сліпою вірою у пропагандистські «картинки» та браком критичного мислення – це вирок такій «еліті» й черговий сигнал про необхідність її усунення від вирішення долі нації.

І перемога Трампа створює для цього певні передумови. Починаю з того, що саме республіканці завжди вирізнялися послідовною жорсткістю у справі захисту національних інтересів США на міжнародній арені. Й меншою, порівняно з демократами, увагою до, якщо можна

так сказати, глобального бекграунду й ідеологічного супроводу. Простіше кажучи, треба бомбити – будуть бомбити, але не так під гаслами «тріумфу демократії» чи «відсічі агресивній тиранії», як із суто прагматичних міркувань нейтралізації загрози (дійсної чи удаваної – інше питання) безпеці своєї країни.

Хоча Трамп не є типовим представником республіканської політичної традиції, він, за всієї своєї ексцентричності, наврод чи кардинально випадати не з цього «націонал-еготистичного» зовнішньополітичного тренду. Америка – не диктатура, де стратегічні питання вирішуються одноособово або кулурно. Тут глава держави не може здійснити зовнішньополітичний кульбіт без огляду на позицію своєї партії, адміністрації та численних лобістських структур, минаючи складний процес колегіального опрацювання та узгодження певного рішення в коридорах влади. Неврахування цих елементарних нюансів американської політичної системи додатково виявило нефахо-

вість деяких вітчизняних «політиків» й «експертів», які, вочевидь, звикли судити про формування зовнішньої політики держав на прикладі постсовєцьких авторитарних режимів.

Жорсткий прагматизм республіканців у зовнішньополітичній сфері спонукатиме Трампа чітко акцентувати національні інтереси та розставляти міжнародні пріоритети – чого переможець виборів і не заперечує. Наскільки українські інтереси збігатимуться із реальними американськими (або, що краще, – наскільки ми спроможемося бути незалежними від їхнього збігу/незбігу) – це вже тільки наші особисті проблеми. Отже, вироблення адекватної стратегії в умовах абсолютної прагматизації зовнішньої політики США терміново вимагає нової якості українського політичного класу – і в цьому наш шанс.

Тож для України й світу перемога Трампа – це, безперечно, нові уроки та виклики, але, водночас, і нові можливості, якими варто скористатися. □

«ПОВЕЛИТЕЛІ ТІНЕЙ», або Повне занурення

Алла МИКОЛАЄНКО

Там, де є світло, завжди з'являються тіні. Фігури темряви, які супроводжують нас, яких ми не можемо позбутися, хочемо того чи ні.

Сучасний театр тіней – це своєрідне перезавантаження, що проникає в усі види мистецтва і продовжує ім життя. Еволюція театру тіней від маріонеток до професійних акторів, залучення до постановок можливих ефектів і спецефектів – абсолютно логічні трансформації. Так само дизайнери перебрали на себе роль художників, автори бестселерів прийшли на зміну класикам літератури. Безумовно, це не применшує історії мистецтва, але смикання ляльок за нитки сьогодні видається нудним для покоління Номо Interneticus, які звикли натискати кнопки клавіатури, аби зануритись у світ віртуальний і якомога менше повертатися в реалії.

Певно, такі вагомий плюс театру тіней саме в тому, що він занурює в себе не менш, ніж віртуальний вимір. Але йдеться про глибину емоцій, в яку потрапляє глядач.

Якщо все-таки говорити про реалії, з-поміж українських театрів тіней добре знаний за кордоном театр «Teulis», що виходив у фінал популярних талант шоу Італії, Туреччини, Росії, Чехії, Словаччини, гастролював у Фінляндії, Швеції, Польщі, Чехії, Білорусі, Японії та ОАЕ. «Повелителі тіней» – так називається концертна програма п'ятого туру театру «Teulis», з якою актори виступили в 19 містах України з 19 жовтня по 4 грудня.

Постановка «Повелителі тіней» – це незвичне поєднання і взаємоперетікання театру, акробатики, хореографії, оптичних ілюзій, звукового супроводу та відеопроєкцій. Щойно актори зникають за напівпрозорим екраном, як перед глядачем відкривається портал у вимір, де більше не мають значення слова, міміка, кольори. По той бік – простір перетворень, повелителі в якому – силуєти. Це звич-

ні нам картинки, вирвані з міської метушні, де тіні наростають або зникають без сліду, натомість лишається осад емоцій. Людські фігури плавно трансформуються у вулиці з будинками і ліхтарями, в автомобілі, човни і літаки. Актори фактично створюють оригінальну проєкцію світу з власних тіней. І цей світ – живий, він дихає і рухається, у ньому немає місця трафаретам, лекалам, штучним фігурам чи ефекту розмиття. Лише накладання силуетів, пластика і майстерність акторів, тіла яких ліплять людей і тварин, перетворюються у фортепіано чи саксофон.

У постановці є багато України – від народних мотивів, купальських вінків і вогнищ до Майдану і війни. Коли тіні стають танками, зброєю, щитами, коли емоції рвуться і більше не складаються в один образ, контури світла і темряви – найбільш виразні. І найважливіше – відсутність фальші і притягнутості теми, чим зловживають не лише митці, коли йдеться про війну на сході України. Фрагмент постановки, присвячений подіям останніх років, – ніби нерв, який збирає всю увагу глядачів, аби нарешті вивести з-за екрана акторів.

Це той випадок, коли театру тіней більш ніж півтори тисячі років, а він не лише не відходить на другий чи третій план – він таки сприймається сучасною вимогливою публікою, змушує помітити немало-небагато – тіні. Ті самі тіні, які слідує за спиною чи випереджають, які перебільшують чи применшують наші постаті. Але їх не позбутися і не розтопати.

Пригадується булгаківське «що б робило твоє добро, якби не існувало зла, і як би виглядала земля, якби з неї зникли тіні?». Хоча якщо тіні такі виразні, безумовно, досі є ті, що вмикають світло. □

Поетичні два дні у Миколаєві

Вікторія КУЛІКОВА

20 листопада у Центральній міській бібліотеці імені М. Л. Кропивницького в Миколаєві відбулась цікава літературна зустріч «Замість пам'ятника» – читання наживо від видавництва «Смолооскип». З презентацією своєї творчості до міста корабелів завітали митці слова Олег Коцарев, Дарина Гладун та Лесик Панасюк.

Вони щедро ділились з гостями своєю поезією, світобаченням, розкривали секрети власної майстерності. Зацікавлена публіка дискутувала з авторами про сучасні літературні процеси на теренах нашої країни. Занурюючись навіть у таку спеціальну тематику, як відмінності між літературними поколіннями двотисячних і дві тисячі десятих років. До речі, назву вечора поети пояснили тим, що нинішня епоха в українській літературі позначена розвитком творчості поза ідеологічним

Під час виступу в бібліотеці. Зліва направо: Лесик Панасюк, Дарина Гладун, Олег Коцарев, Вікторія Кулікова

На прогулянці містом

тизмом, поза безальтернативною ідеологізацією.

Пізніше Олег Коцарев представив унікальну антологію «Українська авангардна поезія 1910–1930-ті роки», де виступив одним із упорядників збірки. На цей момент це, вочевидь, найповніше зібрання творів колись заборонених і забутих авторів-експериментаторів. Також поети привезли з собою багато наукової, публіцистичної і художньої літератури, яку можна було придбати за демократичною ціною. Адже «Смолооскип» опікується попу-

ляризацію українського слова, розширює середовище української творчої молоді.

Наступного дня Олег Коцарев зустрівся зі студентами-філологами Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Його лекція про авангард в українській поезії викликала жваве обговорення серед викладачів та студентів перших-третьох курсів. Два насичені дні пройшли з користю для миколаївців, а поети, лишаючи місто, обіцяли незабаром повернутись. □

Поети і частина їхніх слухачів

Елизавета Жарікова

Лауреатка четвертої премії літературного конкурсу видавництва «Смолоскип» у 2016 році. Народилася 1989 року в Новопскові на Луганщині. Навчалася в університеті імені Каразіна в Харкові та університеті імені Шевченка в Києві. Її вірші густі, образні, психологічно насичені й музичні. Останнє – не випадково: Елизавета також пише музику для фортепіано та пісні.

Он бачиш

двое будують ще один світанок з червоної цегли що довкола розкришилася І кризь нього не проповзе жодне кудлате сонце жовте волохате сонце

Аби остудити ноги підходиш до осені обережно пробуєш воду Якщо ми переживемо цю зиму Уяви ми переживемо цю зиму І навіть якщо не переживемо Діти вийдуть на пагорби Так нехай це будуть діти Уяви які ласкаві імена які лоскітливі котячі імена вони даватимуть весняним вітрам і як весняні вітри татуюватимуть небеса візерунками їхнього розкуйовдженого волосся

бум-шкряб-шкряб

бум-шкряб-шкряб бум-шкряб-шкряб

так на слух визначали вальс у молодших класах бігали коридорами присідали потім закидали назад голови ЛСД для третьокласників якщо крутитися довкола самого себе зсередини проросте вісь не дасть зупинитися якщо крутитися вдвох вісь посередині потім розходимось вісь всихає тихше всього-на-всього бум-шкряб-шкряб бум-шкряб-шкряб

скажеш Шопен Шуберт Штраус зламаєш пальці мефісто-Ліст а на споді все одно все так само бум-шкряб-шкряб

бум-шкряб-шкряб прищавий дощик підліток-максималіст йде бо повинен іти і буде що буде присмак іржі розрізана нота яблука невже не впізнаєш це я біла квітка сповільнений великий вибух а потому зелене бум-шкряб-шкряб бум-шкряб-шкряб

падають яблука падають сірі краплі усе відлунює розходитьсь колами і зсередини хтось біля дверей стоїть і стукає дай руку чуєш стукає бум-шкряб-шкряб бум-шкряб-шкряб не відчиняю

повітряний змії

невже не згадаєш машини з оранжевим пробліском повз наше дитинство возили щось небезпечне воно розлилося тече розпливається небом розпеченим і ми вже нічого з цим ніяк не зробимо.

і пальці вмочивши в музику ніби мине ця чаша бачиш як в небі мідяк нагрітий світиться боєм і спекою хтось кинув його колісь щоб сюди повернутись ніяк інакше просто дорога далека така далека

світися жовта монетка тримайся жовта монетка сідайте янголи край півпорожніх ліжок приходьте діти по ніжність кульбабову тиху ніжність що замість дитинства в цьому кутку планети

і знову оранжеві пробліски над дорогами і небо кипить і святиться ім'я Твоє...

і в'ється повітряний змії мов гачок на який хлопчачки ловлять Бога у них не клеює

***
Сонце встає на їхньому боці й обережно повзе на наш найгірше тим хто стоїть посередині Під підошвами горить стільки звуку що не стає місця кольору На руках стільки кольору що по краплі зникає звук І хлопці в строкатих наплічниках все тягнуть і тягнуть одне життя на двох І сонце встає десь далі на тому боці й обережно повзе на наш Найкраще тим хто стоїть посередині

Збираючи факти про агресора

Микола Давидюк. Як працює путінська пропаганда. – Київ: Смолоскип, 2016.

Олег КОЦАРЕВ

Україна продовжує збирати й осмислювати інформацію про структуру і матерію «гібридної» війни, розв'язаної проти нас Росією. Представляємо новий зразок такої надважливості роботи – книжку молодого політолога Миколи Давидюка «Як працює путінська пропаганда», що побачила світ у видавництві «Смолоскип».

Ця книжка – той випадок, коли назва говорить сама за себе. Вона, назва, також є свідченням простоти й прозорості тексту. Микола Давидюк, хоч і говорить про речі складні та концептуальні, пише дуже зрозуміло й доступно. Тож книжка підійде для читання вельми широкій аудиторії, не обмеженій суто фаховими знаннями та фаховою мовою.

Праця Давидюка складається з трьох розділів. Перший має назву «Ідеологія». Він присвячений, так би мовити, світоглядним і концептуальним основам, передумовам російської агресії, а отже, і російської пропаганди. Тут ви прочитаєте про ідею «русского міра», про вибірковість Кремля в пошуку «слабких місць» противників, на які можна ефективно натискати. Наприклад, це конфліктні зони між народами колишніх радянських республік, зумовлені специфічним підходом до накреслення їхніх кордонів (схоже, зроблених навмисно з метою закласти «міни», які мали спрацювати у випадку дезінтеграції СРСР, і багато де вони справді спрацювали). Або місця компактного

мешкання тих чи інших меншин. Чи, зрештою, території, де перетинаються різні зони впливу.

Багато хто з українців не знає, скажімо, про подібні проблеми в країнах Балтії. Величезна російськомовна громада в Латвії. «Російські» регіони Естонії. Території довкола Вільнюса в Литві, де мешкає мішане польсько-білоруське населення, часто налаштоване відверто проросійськи (воно, до речі, далеко не відразу змиралося з відокремленням країни від Радянського Союзу). Нагадати й показати ці моменти – важливе завдання книжки «Як працює путінська пропаганда». Цікавою буде й розповідь про засади кремлівської активності в таких країнах, як, приміром, Німеччина і Чехія.

Не забуває Микола Давидюк про таке важливе підґрунтя російської агресії в будь-якій формі, як «еліти», схильні до колаборантства. Він розповідає чимало пізнавальних і жахливих історій. Про те, як за попередніх політичних режимів кадрові питання в Україні часто напряму узгоджувалися з Росією. Про наводнення наших силових

структур не лише ставлениками Москви, а й власне росіянами. Про «фінансову допомогу», що її надавав Кремль багатьом «українським» бізнесменам в обмін на численні «дрібні» послуги та великі зради. І багато інших сюжетів, які ілюстрували приголомшливу картину російсько-українських відносин у різних сферах: із російського боку велася планомірна, невпинна, цілеспрямована праця над проникненням і поглиненням, а з українського – рідко хто із задіяних «гравців» міг і хотів подивитися на ситуацію бодай трохи ширше від питань суто особистих інтересів.

Другий розділ книжки зветься «Пропаганда». Це – головне

фразу. Ще більші «театри реальних людей», які, залежно від завдання, можуть зіграти жертву «укрофашистів», «ополченку» чи ще будь-кого. Організація знаменитих російських політичних телешоу. Провокаційні інформаційні сюжети – приміром, про «дівчинку Лізу» в Німеччині чи про «розп'ятого російськомовного хлопчика» в Україні. Нарешті, такі неவிбагливі прийоми, як смс-атаки на телефони наших бійців на фронті, вчинені, щоб зламати їхній бойовий дух.

І третій розділ – «Протистояння». Тут уже йдеться про успішні випадки боротьби з російською пропагандою. Образно кажучи – про місця, де «вони не пройшли». Микола Давидюк пише, що хай якою потужною була інформаційна атака Росії на Україну, вона не зуміла зламати волю до опору в нашому народі. Головним явищем, яке поруйнувало їхні стратегії, став рух добровольців. Так само розбивались і розбиваються зусилля російської пропаганди об українських волонтерів. Наші волонтери й добровольці – феномени понаднаціонального масштабу. Так само автор книжки звертає увагу на сильні й успішні патріотичні об'єднання хакерів, громадські інформаційні платформи, проекти, що займаються розвідкою з відкритих і не лише відкритих джерел. Тут він згадає і про «Stopfake», і про сайт «Миротворець», і про «Inform NaralM» та інші ініціативи. Є в Україні окремі телевізійні контрпропа-

Цю та інші книжки можна замовити у книгарні «Смолоскип»

Електронна пошта:

knyharnia@smoloskyp.org.ua

Телефон: +38 044 425 23 93

«м'ясо» цілого видання. Політолог Микола Давидюк зібрав і розглянув масу фактичного матеріалу вже з безпосередньо пропагандистської діяльності Москви. Цікаві подробиці роботи російських засобів масової інформації (окрему увагу зосереджено на одіозних «LifeNews» та «Russia Today»). Активність ворога в інтернеті, передусім у соціальних мережах. Цілі акторські групи псевдоекспертів, які насправді є просто людьми, найнятими сказати ту чи іншу

гандистські програми, які Микола Давидюк називає якісними. І, звичайно, важливими, на його думку, залишаються громадські кампанії (на кшталт бойкоту товарів і послуг агресора), політика декомунізації, а також утвердження чіткої громадянської ідентичності на всій території країни.

Хоч книжку «Як працює путінська пропаганда» справді просто і доступно написано, наприкінці до послуг читачів є словничок політологічних, інформаційних та інших спеціальних термінів.

Праця Миколи Давидюка – це важливий етап накопичення знань про діяльність нашого ворога. Етап, без якого неможливі якісні подальші кроки: узагальнення та вироблення переможної стратегії. □

Уроки письма від класиків двадцятого століття

Ростислав Семків. Як писали класики. – Київ: Пабулум, 2016.

Анна РАТУШНА

Є різні способи розповісти про видатних письменників, класиків. На університетських лекціях під шурхотіння студентських конспектів. У монографіях-фортецях із термінологічними бастіонами та колодязями-посиланнями. У незмінно сентиментальних біографічних виданнях. Або в ідеально однакових промовах під час меморіальних заходів на їхніх могилах.

Літературознавець Ростислав Семків обрав інший шлях. У своїй новій книжці «Як писали класики», що побачила світ у так само новому видавництві «Пабулум», він представляє знаменитих прозаїків усе-світнього масштабу через, на перший погляд, дуже утилітарний підхід: яким був їхній творчий метод і що вони радили тим, хто хоче навчитися писати. Парадоксальним чином, діловий тон, зумовлений цією настановою, насправді дозволив автору дуже широко розповісти про своїх героїв-письменників, не лише про їхні професійні секрети, але й про творчість загалом, про біографічні повороти, про психологічні особливості. Може, навіть краще, ніж у будь-якому підручнику з історії літератури. Чітко структуруючи та дозуючи інформацію.

Хто ж став героями книжки? Це – класики двадцятого століття з кількох країн. Агата Крісті, Джордж Орвелл, Рей

Бредбері, Курт Воннегут, Мілан Кундера, Маріо Варґаса Льюса та Умберто Еко. Ясна річ, можна запропонувати й інші модифікації канону того століття, що ним усе ще живе література. Проте серед цих авторів кожен активний читач гарантовано знайде бодай одного свого улюбленця.

Семків про «своїх» письменників розповідає за чітким стандартом. Дає жвавий біографічний нарис середнього обсягу. Характеризує головні твори і взагалі досягнення. Показує, як самі письменники описували свою творчість, які рекомендації щодо письма давали читачам і, зокрема, потенційним наступникам. У кожного автора чи авторки, зрештою, таким чином, формуються стислі «правила писання».

Парадокс книжки – в тому, що ця дуже раціоналізована структура (аж у чомусь нагадує форми бізнесових посібників) зовсім не призводить до очіку-

ваного «висушення» матеріалу, ані до приземлення-профанації. Вона, навпаки, виявляється зручною для викладу численних цікавих і натхненних речей – від побутових дрібниць і романтичних історій до концептуальних думок і гіпотез із приводу творчості конкретних письменників чи літератури загалом. Що ж, можна вважати це черговим доказом тієї істини, що інтелектуальний тонус не буде зайвим у будь-якій справі.

Отже, «Як писали класики» – це насправді великою мірою історія про письменників. Про їхню, наприклад, боротьбу за можливість творити. Далеко не кожен про це замислюється, але, щоб писати, потрібно мати на це час, місце та певну сприятливу атмосферу. І завжди є тисяча і один чинник, які заважають створенню цих умов. Наприклад, робота (адже далеко не кожен навіть найкласичніший класик міг фінансово забезпечувати себе з власної творчості, надто на перших етапах). Гамірна родина. Зрештою, домашні улюбленці. Так, Семків розповідає про Рея Бредбері, котрий на час роботи над черговим твором ховався як не в гаражі, то в публічній бібліотеці від коханої дружини, чотирьох дочок та... десятків котів – їх до кінця життя в Бредбері завелось аж два-

дцять двоє. «Самоізолювалася» на час завершення нового тексту й Агата Крісті. А ось Мілану Кундері випало долати перепопи іншого характеру: радянська окупація Чехословаччини, цензура, вигнання, закиди в колаборації. Втім, часто долання бар'єрів парадоксально починає сприяти творчості...

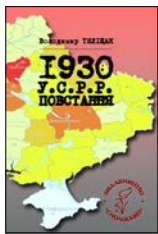
У книжці ви зустрінете також біографічні парадокси і курйози іншого характеру. Не кожен, приміром, знає, що відомий роман Маріо Варґаса Льюси «Тітка Хулія і писака» є не що інше, як весело перелицьована історія його справжнього шлюбу з власною старшою кузиною.

Що ж до власне «правил письма», вони в Семківа перетворюються на таку собі ужиткову філософію літератури, викладену в чіткій і прозорій формі, але повну відсилань до вимірів метафізичних, універсальних і абстрактних. Цей пошук письмової досконалості так само мерехтливий і непевний, але безконечний і мотивуючий, як пошуки Граалю чи скарбів гетьмана Полуботка.

Унікати багатослів'я. Перед написанням тексту вигадати цілий окремий світ і вжитися в нього. У романі має бути любовна лінія. Чітко розуміти структуру твору. Будувати власний самодостатній стиль. Кожному

реченню надавати осмислену роль у русі тексту. Лякати і захоплювати читача. Це все – лише приблизні приклади окремих тез-порад, переказувати їх тут більше та розлогіше сенсу немає, в книжці воно викладено детальніше, з контекстами й прикладами. Звичайно, в кожного письменника такі «правила» свої. Але після прочитання «Як писали класики» складається враження, що більшість із них так чи сяк поєднуються або хоча б резонують. Відтак, читач, зацікавлений саме в практичному аспекті, зможе змоделювати для себе власну добірку ідей і засад.

Особисто я для себе не знаю відповіді на запитання, чи можна навчитися бути письменником на спеціальних курсах, лекціях чи відділеннях літературної творчості в університетах. Але книжка «Як писали класики», зав'язана саме на ідею літературної освіти, принесе користь (незалежно від того, чи посприє «вироснуванню письменників» з нуля) щонайменш у двох пунктах. По-перше, дасть молодим і не тільки молодим авторам матеріал для роботи над собою. По-друге, розкаже багато пізнавальної інформації про класиків минулого століття. Ну й, нарешті – переконана – багатьох надихне прочитати чимало нових книжок, досить смачно анонсованих. □

Володимир Тилищак
1930. У.С.Р.Р. ПОВСТАННЯ: Науково-популярні нариси

Київ: Смолоскип, 2016. – 208 с.
Ціна: 60,00 грн.

1930 року, напередодні Голодомору, Україною прокотилася масштабна хвиля селянських мирних протестних виступів та збройних повстань проти сталінської політики розкуркулення і насильницької колективізації. Книга ознайомлює з перебігом повстань і заворушень у різних регіонах України.

Павло Скоропадський
Спогади: кінець 1917 – грудень 1918 / упорядник Ігор Гирич

Київ: Наш формат, 2016. – 480 с.
Ціна: 134,00 грн.

У цих пронизливих спогадах постають буремні роки революції і громадянської війни та особиста драма Скоропадського, який, за влучними словами Вячеслава Липинського, став українцем, тільки переставши бути гетьманом. Але, на жаль, було вже пізно.

Борис Захаров
Нарис з історії дисидентського руху в Україні (1956-1987)

Харків: ТОВ «Видавництво "Права людини"», 2016. – 192 с.
Ціна: 70,00 грн.

У книжці розглянуто спектр дисидентських напрямків і течій в Україні: український національний рух, загально-демократичний рух, релігійні рухи, єврейський та німецький рухи за свободу еміграції, рух кримських татар за повернення на історичну батьківщину.

Олександр Стражний
Майдан. Події – свідчення – менталітет

Київ: ДУХ І ЛІТЕРА, 2016. – 360 с.
Ціна: 147,00 грн.

Ретроспектива Революції Гідності розгортається на тлі голосів її учасників, а також на тлі аналізу схожих революцій в інших країнах світу. Аналіз, зроблений психіатром, надає фактам неочікуваного осмислення. І Майдан, як організм, зароджується, дорослішає, усвідомлює себе і врешті-решт діє.

Ростислав Семків
Як писали класики: поради, перевірені часом

Київ: Пабулум, 2016. – 240 с.
Ціна: 100,00 грн.

Серед визнаних письменників є ті, котрі вирішили поділитися секретами свого успіху й написали книжки про те, як писати добре. Це видання підсумовує погляди на художню творчість мегاپопулярних Агати Крісті, Джорджа Орвелла, Рея Бредбері, Курта Воннегута, а також ближчих до нас у часі Мілана Кундера, Маріо Варґаса Льюси та Умберто Еко.

Сол Беллоу
Гендерсон, повелитель дощу

Київ: Вид-во Жупанського, 2016. – 384 с. (Серія «Лауреати Нобелівської премії»).
Ціна: 112,00 грн.

Роман «Гендерсон, повелитель дощу» – один з основних творів видатного американського письменника єврейського походження, Нобелівського лауреата, що увійшов до літератури в 1940-х. Він написаний у своєрідному філософсько-притчевому ключі, і в ньому дуже виразно звучить тема відчуження людини у сучасному світі.

Агатангел Кримський
Виривки з мемуарів одного старого гріховоди: Виbrane

Київ: КМ «Академія», 2017. – 320 с.
Ціна: 73,00 грн.

Агатангел Кримський – один із найкolorитніших українських прозаїків раннього модернізму. Його оповідання, котрі ввійшли до нинішніх вибраних творів, виповнені експериментальним пафосом, глибоким проникненням у внутрішній світ і в темні закутки душі психічно розщеплених, невротичних і самоздивованих натур.

Юрій Винничук
Цензор снів

Харків: Фоліо, 2016. – 319 с.
Ціна: 158,00 грн.

Чергова смачна і магнетична фантасмагорія Юрія Винничука на матеріалі подій Другої світової війни у Львові. Карколомні пригоди, дивакувате кохання, колоритний старольвівський побут і діалект – усе це стає тлом для повних небезпек життєвих шляхів головних героїв.

Ці та багато інших книжок українською мовою можна придбати у книгарні «Смолоскип» за адресою: Київ, вулиця Межигірська, 21 (поруч зі станцією метро «Контрактова площа»)

Будемо вдячні Вам за надіслану інформацію про події громадсько-політичного та культурного життя молоді!
Думки авторів публікацій у «Смолоскипі України» не завжди збігаються з точкою зору редакції

«Смолоскип України»
Щомісячний часопис
творчої молоді України

Засновник – видавництво «Смолоскип»

Свідоцтво про реєстрацію
КВ № 2032 від 17.06.96 р.

Голова редколегії:
Олег Коцарев
Редакційна колегія:
Петро Вознюк,
Ростислав Семків

Адреса редакції:

Видавництво «Смолоскип»
04071, Київ, вул. Межигірська, 21
☎ (044) 425-23-93
☎ і факс: (044) 463-78-52

E-mail: mbf.smoloskyp@gmail.com, http://www.smoloskyp.org.ua
E-mail книгарні «Смолоскип»: knyharnia@smoloskyp.org.ua

Віддруковано в
ТОВ ПК «Інтерекспресдрук»
м. Київ, вул. Сім'ї Сосніних, 3

Замовлення № 117
Тираж 1500 прим.